

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

"ואספת דגנך" – מחלוקת רבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי – ברכות לה :

א. מקורות יסוד

1. מדרשי הלכה :
- א) ספרי דברים פסקא מב (במהדורת פינקלשטיין יש הפניה לכל המקבילות).
- ב) מכילתא בשלח מסכתא דויסע פרשה ב, "דבר יום ביומו".
- ג) אני ממליץ לבדוק את הביטוי "כשישראל עושים/ עושין רצונו של מקום במדרשי ההלכה.
2. ברכות לה : "ר' חנינא בר פפי רמי... ושבעו".
3. מנחות צט : "תניא רבי יוסי... חכמה יונית".
4. שבת לג ; סיפור רשב"י במערה.
5. ירושלמי ברכות פ"א ה"ב, "דרבי שמעון בר יוחי... וכמה".
6. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ג הל' ו-י. (להרחבה – פירוש המשנה לאבות ד', ז).
7. רמב"ם הל' שמיטה ויובל י"ג, יב-יג.
8. תוס' ר"י החסיד, ברכות לה : ד"ה ואספת דגנך.

ב. הפניות לאחרונים שדנו בעניין :

1. חידושי מרן רי"ז הלוי על התורה, פרשת חיי שרה, עמ' ו-ז.
2. משך חכמה דברים י"א, יג ; ל', ט.
3. הרב מרדכי גרינברג, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" – בין תורה ועבודה לתורתם אומנותם", בתוך : לזבולון – ספר זכרון לזבולון המר, עמ' 79-102, מומלץ בעיקר עמ' 85-93.
4. דברים חריפים במאמרו של הרב א' זיני, "קרע באחדות?", בתוך : ממלכת כהנים וגוי קדוש, עמ' 69-73.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

ספרי דברים פסקא מב

5 דבר אחר ואספת דגנך, למה נאמר לפי שנאמר + יהושע א ח+ לא ימוש ספר התורה הזה מפיך שומע אני כמשמעו תלמוד לומר ואספת וגו' דרך ארץ דברה תורה דברי רבי ישמעאל רבי שמעון בן יוחי אומר אין לדבר סוף קוצר בשעת קציר חורש בשעת חריש דש בשעת שרב זורה בשעת הרוח אימתי אדם למד תורה אלא כשישראל עושים רצונו של מקום מלאכתם נעשית על ידי אחרים שנאמר + ישעיה סא ה+ ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' וכשאינם עושים רצון המקום מלאכתם נעשית על ידי עצמם ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשה על ידם שנאמר + דברים כח מח+ ועבדת את אויביך וגו'.

מכילתא דרבי ישמעאל בשלה - מסכתא דויסע פרשה ב

10 דבר יום ביומו, ר' יהושע אומר כדי שילקוט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת. ר' אלעזר המודעי אומר כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת שני דבר יום ביומו מי שברא יום ברא פרנסתו מכאן היה ר' אלעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמנה שנאמר למען אנחנו הילך בתורתך אם לא ר' יהושע אומר שנה אדם שתי הלכות בשחרית ושתים בערבית ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו כאלו קיים כל התורה כולה מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומתכסה הא לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה.

ברכות לה: כתב יד אוקספורד 366

ר' חנינא בר פפא רמי :

כתי' 'ולקחתי דגני בעתו', וכתתי 'ואספת ()[ד]גנך'.

20 לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום.

ת"ר :

'ואספת דגנך ותירושך ויצהרך'. מה תלמוד?

לפי שנא' 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך', שומע אני דברים ככתבן?

25 אלא נהוג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל.

ר' שמעון בן יוחאי אומ': איפשר אדם חורש בשעת חרישה זורע בשעת זריעה וקוצר בשע' קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?

אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנא' 'ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'',

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

30 ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקו' מלאכתן עושין על ידי עצמן, שנא' 'ואספת דגנך ותירושך ויצהרד', ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם, שנא' 'ועבדת את איביך אשר ישלחנו יי"י בך'. אמ': +הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידם, והרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם.

35 אמ' להו רבא לרבנן: במטותא מניכו בעינא, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תיתו לבי רב, כי היכי דלא תיטרדו במזוניכו כולא שתא.

אמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר' יהודה בר' אלעאי?:
בוא וראה מה בין (מד)[דור]ות ראשונים לדורות אחרונים.

40 דורות ראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זה וזה נתקיימו בידם, אבל דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי, זה וזה לא נתקיימו בידם.

אמ' רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן משום ר' יהודה בר' אלעאי:
בוא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים.

45 דורות ראשונים היו מכניסין פירותיהם דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר, דורות אחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך גגות ודרך קרפיפות כדי לפוטרן מן המעשר, דאמ' ר' ינאי: אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית, שנא' 'בערתי הקדש מן הבית'. ור' יוחנן אמ': חצר קובעת, שנא' 'ואכלו בשעריך ושבעו'.

מנחות צט ע"ב

50 תניא, רבי יוסי אומר: אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית - אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים לפני תמיד? שלא ילין שלחן בלא לחם.
א"ר אמ': מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות [יהושע א'] 'לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפיד'.

אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ.
55 ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ.

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית?

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

60 קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפידך והגית בו יומם ולילה', צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויטיב יהודה בן גרים גבייהו.

65 פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק.

נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס.

הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות.

70 אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג.

אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא.

כל יומא הוה מיייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי.

כי תקיף גזירתא, אמר ליה לבריה: נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן.

אזלו טשו במערתא.

75 איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. והוּו משלחי מנייהו, והוּו יתבי עד צוארייהו בחלא,

כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו.

איתבו תריסר שני במערתא.

אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה?

נפקו. חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה!

80 כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף.

יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם!

הדור אזול.

איתבו תריסר ירחי שתא.

אמרי: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש.

85 יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם!

נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון.

אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה.

בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות.

אמרו ליה: הני למה לך? -

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

- 90 אמר להו : לכבוד שבת. –
ותיסיגי לך בחד? - חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. –
אמר ליה לבריה : חזי כמה חביבין מצות על ישראל!
יתיב דעתייהו.
- תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק א דף ג טור ב /ה"ב
- 95 דרבי שמעון בן יוחי אמר : אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתיהיבת תורה לישרי, הוינא מתבעי קומוי רחמני דיתברי לבר נשא תרין פומין, חד דהוה לעי באורית' וחד דעביד ליה כל צורכיה.
חזר ומר : ומה אין חד הוא לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה, אילו הוו תרין על אחת כמה וכמה!
המב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג
- 100 הלכה ו
מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ולא עליך הדבר לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואם הרבית תורה הרבית שכר, והשכר לפי הצער.
- 105 הלכה ז
שמא תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא, עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי ואחזור ואקרא, אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם, אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ולא תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה.
- הלכה ח
- 110 כתוב בתורה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, לא בשמים היא לא בגסי הרוח היא מצויה ולא במהלכי מעבר לים היא, לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מחכים, וצוו חכמים הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.
- הלכה ט
- 115 דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.
- הלכה י

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 3

בס"ד, י"ב באייר תש"ע

כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובוזה את התורה וכבה מאור הדת וגרס /וגרס/ רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן, ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות.

125